

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ADELIGE JORDEBØGER

JACOB ULFELDS JORDEBOG
PÅ ULFELDSHOLM, SELSØ OG BAVELSE
1588

Med benyttelse af

HANS H. FUSSINGS EFTERLADTE MANUSKRIFT

Udgivet af

UDVALGET FOR UDGIVELSE AF KILDER
TIL LANDBEFOLKNINGENS HISTORIE

Ved

SVEND GISSEL

Under tilsyn af

AKSEL E. CHRISTENSEN

I KOMMISSION HOS

ROSENKILDE OG BAGGERS FORLAG

KØBENHAVN 1964

Udvalget for Udgivelse af Kilder til Landbefolkningens Historie.

Udvalget er stiftet i 1952 af yngre historikere og sprogvidenskabsmænd for at fremme studiet af den danske landbefolkningens historie efter år 1500 ved udgivelse af vigtige rækker af historisk kildemateriale.

Udvalgets præsidium:

Civilingeniør, fhv. højskoleforstander J. Th. Arnfred.
Rigsbibliotekar Palle Birkelund.
Julius Bomholt, MF, minister for kulturelle anliggender.
Fhv. rigsantikvar, professor, dr. phil. Johannes Brøndsted.
Fhv. rigsarkivar, dr. phil. Axel Linvald.
Professor, dr. phil. Peter Skautrup.
Fhv. landbrugsminister Jens Sønderup.
Hofjærgermester, godsejer Edward Tesdorpf.

Udvalgets medlemmer:

Professor, dr. phil. Aksel E. Christensen. – Arkivar Troels Dahlerup. – Generalkonsul, professor, dr. phil. Troels Fink. – Bibliotekar Svend Gissel. – Professor, dr. phil. Kr. Hald. – Overarkivar C. Rise Hansen. – Landsarkivar Jens Holmgaard. – Rigsarkivar, dr. phil. Johan Hvidtfeldt. – Museumsinspektør Ole Højrup. – Landsarkivar Peter Kr. Iversen. – Stadsarkivar, dr. phil. Sigurd Jensen. – Ordbogsredaktør Chr. Lisse. – Professor, dr. jur. Poul Meyer. – Arkivar Karen Marie Olsen. – Amanuensis Ole Karup Pedersen. – Arkivar Knud Prange. – Overinspektør Holger Rasmussen. – Arkivar Poul Rasmussen. – Universitetslektor, dr. phil. Fridlev Skrubbeltang. – Professor, dr. phil. Axel Steensberg. – Amanuensis, dr. phil. John Kousgård Sørensen. – Universitetslektor, dr. phil. Ole Widding.

I udvalgets styrelse er f. t.:

Aksel E. Christensen, formand. – C. Rise Hansen, næstformand. – Chr. Lisse, kasserer. – Johan Hvidtfeldt. – Jens Holmgaard.

Henvendelse vedr. *ekspeditionen* til prænumaranter og medlemmer af de amts-historiske foreninger, der modtager udgaverne til Udvalget, sendes til Udvalget for Udgivelse af Kilder til Landbefolkningens Historie, under adresse: Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9, København K. *Indbetalinger* sker ligeledes til Udvalget, adresse: Rigsarkivet (postkonto nr. 92775).

Udvalget for Udgivelse af Kilder til Landbefolkningens Historie har under udgivelse:

ÆLDRE DANSKE TINGBØGER

- Herlufsholm birks tingbog 1616–33 (Udgiver: Karen Marie Olsen. Tilsyn: C. Rise Hansen). 2 bind. 1954–59. (Pris 51.75 kr.).
Aasum herreds tingbog 1640–48 (Udgiver: Aksel E. Christensen og Troels Dahlerup. Tilsyn: Chr. Lisse). 3 bind + register. 1956–62. (Pris: 96.00 kr.).
Skast herreds tingbog 1936–40 (Udgiver: Poul Rasmussen. Tilsyn: C. Rise Hansen og Johan Hvidtfeldt). Heraf er udkommet 1636 (Pris: 24.00 kr.), 1637 (Pris: 25.50 kr.), 1638 (Pris: 24.00 kr.), 1639 (Pris: 22.50 kr.) og 1640 (Under udsendelse i hæfter).
Sokkelund herreds tingbog 1621–22, 1625–37 (Udgiver: Ole Karup Pedersen. Tilsyn: C. Rise Hansen). Heraf er udkommet 1621–22, 1625–28 (Pris: 33.00 kr.), 1628–30 (Pris: 30.00 kr.) og 1630–32 (Under udsendelse i hæfter à 6 kr.).

(*Fortsættes på omslagets 3. side*.)

JACOB ULFELDS JORDEBOG

1588

»Oc vider / at det er fast bedre / at Børn kunde aff
Forældrene vnderuisis i Guds Ord: end at de effter
dennem kunde Arffue meget Gods oc Rigdom / som er
altsammen forgengeligt: Oc intet hielper vdi Døden.«

Jacob Ulfeld til sine tre sønner 15. april 1591
(Om Døden: oc det Euige Liff. . . . Bescreffuen
paa Latine, aff D. Daud Cythræo. IVF Oc nu
nyligen Fordansket. IVF. Kbh. 1591. P.(:)vj).

ADELIGE JORDEBØGER

JACOB ULFELDS JORDEBOG
PÅ ULFELDSHOLM, SELSØ OG BAVELSE
1588

Med benyttelse af

HANS H. FUSSINGS EFTERLADTE MANUSKRIFT

Udgivet af

UDVALGET FOR UDGIVELSE AF KILDER
TIL LANDBEFOLKNINGENS HISTORIE

Ved

SVEND GISSEL

Under tilsyn af

AKSEL E. CHRISTENSEN

I KOMMISSION HOS

ROSENKILDE OG BAGGERS FORLAG

KØBENHAVN 1964

Udgivet med støtte af Carlsbergfondet
Farveplancherne er bekostet af
Landsdommer Valdemar Gieses Legat
og Historisk Samfund for Fyns Stift
og udført af
Bernhard Middelboes Reproduktionsanstalt

*

Trykt i Krohns Bogtrykkeri, København

UDVALGETS FORORD

Til udgaven af *Jacob Ulfelds Jordebog af 1588* for godserne Ulfeldsholm, Selsø og Bavelse er føjet rubrikken *Adelige Jordebøger*, idet Udvalget håber, at den må blive efterfulgt af andre af disse værdifulde kilder til det adelige jordegods' historie.

Initiativet til denne jordebogsudgave er kommet udefra. Det har på ingen måde svækket Udvalgets interesse for den, men der er grund til at bringe nogle ord om dens genesis. I foråret 1960 fik Udvalget fra Historisk Samfund for Fyns Stift meddelelse om, at det af afdøde lektor, dr. phil. Hans H. Fussing havde fået overdraget et manuskript til udgivelse af jordebogen, og man spurgte om Udvalget var interesseret i at besørge udgaven. Efter indstilling fra et nedsat udvalg besluttede Udvalget i september 1960 at påtage sig opgaven, idet man dog forbeholdt sig ret til at foretage ændringer i udgivelsesprincipperne. Af det fornyede arbejde med håndskriftet er bl. a. fremgået en nøjere redegørelse for skifte af hænder og blækfarve, der belyser manuskriptets forvandling fra simpel jordebog til grundlag for arveskifte. Besørgelsen af udgaven overdroges til bibliotekar Svend Gissel med undertegnede som tilsynsførende.

Udgivelsen af jordebogens tekst er gjort mulig ved en bevilling fra Carlsbergfondet, for hvilken Udvalget bringer dets direktion en ærbødig tak. En særlig tak ønsker Udvalget at bringe Historisk Samfund for Fyns Stift, der udtrykte sin store interesse for at skaffe udgaven den smukkeste udførelse ved at bevilge tilskud til at lade de kendte illustrationer af jordebogens tre herregårde og billedet med den enestående så- og pløjescene gengive i farve-reproduktion. En yderligere bevilling fra Landsdommer Vald. Gieses Legat, for hvilken Udvalget bringer legatstyrelsen en varm tak, gjorde det muligt for Udvalget at forsyne udgaven med de seks farveplancher.

København, i september 1963

Aksel E. Christensen.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Udvalgets forord	V
Indholdsfortegnelse	VI
Udgiverens forord	VII
Indledning	IX
Jacob Ulfelds Jordebog 1588	1
Supplerende oplysninger	33
Personnavneregister	45
Stednavneregister	48

FARVEPLANCHER

	Foran side
1. Håndskriftets p. 40	IX
2. Håndskriftets p. 41	IX
3. Ulfeldsholm	3
4. Pløjning og såning	11
5. Bavelse	19
6. Selsø	27

UDGIVERENS FORORD

Da cand. mag. Hans H. Fussing 1923 blev adjunkt ved Odense Kathedralskole, indledtes hermed ikke alene et rigt kapitel i hans pædagogiske virksomhed. Uden som C. Paludan-Müller at føle skolearbejdet overvejende som en pligt lod han som sin store forgænger »egne Studier gaa jævnsides med Undervisningen«, og indlevelsen i fynske kilder og fynske historiske forhold kendetegner på mange måder Fussings senere produktion. 1928 udgav han i Odense Skoles program Erik Hardenbergs Jordebog fra 1583, et arbejde, som med næsten usvigelig sikkerhed måtte pege frem mod et andet: udgivelsen af Jacob Ulfelds Jordebog 1588 efter det kendte håndskrift i Holckenhavn-arkivet. Fussing tog da også fat på opgaven og efterlod ved sin død 1956 et næsten trykfærdigt manuskript, vistnok ældre end disputatsen Herremand og fæstebonde fra 1942; dette har været udgangspunktet for nærværende publikation. Selv om jeg vedkender mig ansvaret for udgaven, som den nu foreligger, idet den er udarbejdet på grundlag af den originale jordebog og efter noget ændrede principper, vil jeg gerne understrege, at jeg står i stor gæld til Fussing for hans iagttagelser og fund, der fra starten har stillet mig gunstigere end de fleste udgivere. Endnu vigtigere er det dog naturligvis, at Fussing har placeret Jacob Ulfelds Jordebog i dansk landbohistorisk forskning, idet han i Herremand og fæstebonde har fremlagt resultatet af sine indgående studier af jordebogens oplysninger om landgilden på Selsø gods. Personlig vil jeg altid med hengivenhed mindes min gymnasielærer i historie, p. gr. a. hans storsindede og virksomme støtte til mine studier.

En af Fussings elever fra Odense, nu professor, dr. phil. Aksel E. Christensen, påtog sig til min glæde at være tilsynsførende ved jordebogsudgaven; jeg skylder ham en hjertelig tak for venlig hjælp-somhed gennem årene og for den beredvillighed, hvormed han i dette tilfælde har stillet sin erfaring til rådighed. Ligeledes står jeg

i taknemmelighedsgæld til den originale jordebogs ejer, lensbaron Mogens C. C. Howden-Rønnenkamp Holck, der med den største forståelse har givet sit samtykke til, at håndskriftet i mere end halvandet år har befundet sig på Det kongelige Bibliotek, og som gæstfrit har modtaget mig, da jeg anmodede om at måtte besøge Holckenhavn.

Fra kredsen af arkivarer, bibliotekarer og museumsfolk har forskellige sagkyndige givet mig råd og bistand. Jeg nævner her med tak landsarkivar C. Lindberg Nielsen, overbibliotekar, dr. phil. R. Paulli, førstebibliotekar Kåre Olsen, bibliotekar Kirsten Weber, konservator Ove K. Nordstrand, museumsinspektør Povl Eller og bibliotekar Svend Eriksen. Biblioteksassistent Gudrun Lose har renskrevet jordebogstexten, og min kone, biblioteksassistent Elisabeth Gissel, har ydet vejledning under dialektgennemgangen, bistået ved udarbejdelsen af registrene, samt givet mig den støtte, der ikke kan defineres.

København, i august 1963

Svend Gissel.

Her findes the første lodt der begynder the Amptens der findes nar Selsk. Begynd	Bing	Horne; Christen Förg Jön	ij	i form af for arbed.
	Gaffe		ij	
	yang		ij	
	forud		i	
	Bing	Boggeden Christen rasmjösa	ij	
	Gaffe		35	
	yang		ij	
	forud		i	
i form af for arbed.	Bing	Förg Hansson	ij	
	Ring		ij	
	Gaffe		ij	
	yang		ij	
	gins		ij	
	forud	i		

Farveplanche 1: Håndskriftets p. 40

	<p>Olavs Gengjerd Einverds Skiff p^o</p>	<p>ix p^o x s iij d ij s</p>	<p>xi for skule Dagwende</p>
<p>Simpler penge penge penge</p>	<p>Jens Martijf Skud</p>	<p>ij p^o ij s iij d</p>	<p>xi Dagwende</p>
<p>Simpler penge penge penge</p>	<p>End fekt i Gorchant</p>	<p>x gro for 3 An.</p>	
	<p>Summar fra forrige</p>		
			<p>Egn w^og Bysken x^o kost iij p^o iij s</p>
<p>Andlagning og gaarde w^og Olavs som skal Regges for B^ond</p>	<p>Summar w^og Bysken med w^ospredteghen for iij kost x^o iij p^o iij s</p>		

INDLEDNING

I.

Reglerne for udgivelsen af Jacob Ulfelds Jordebog er i hovedsagen de samme, som tidligere er anvendt i udgaven af Sjællands Stifts Landebog 1567, Kbh. 1956 (se denne, pp. VII ss.). Således er forkortelser i de fleste tilfælde opløst (med anvendelse af kursiv), når det kan ses, hvordan samme skriver plejer at foretage opløsningen, eller når denne af andre grunde menes at kunne ske med sikkerhed. De af Fussing benyttede faste forkortelser for mønt (mk., sk.), mål og vægt (pd., tdr., skpr.) er med ganske små ændringer gået over i den endelige text. Visse i datiden almindelige forkortelser (kon: may.) er bevarede. Er inden for samme lokalitet landgilden ens for flere bønder i rækkefølge, anføres den første gang komplet, men derefter som [*samme landgilde*]. I det hele taget skyldes kursiveret text udgiveren.

Mindste linjefastand anvendes altid, når oplysningerne vedrører samme ejendom. Et lidt større mellemrum adskiller de enkelte gårde, huse og møller, et endnu større angiver overgang til en ny lokalitet. Endelig forefindes hovedafstand mellem hele godser etc. Opstillingen i håndskriftet (se nedenfor, p. XII, og farveplanche 1–2) er af pladshensyn ændret således, at man ud for fæsterens navn finder de enkelte persiller adskilte ved komma. Tilføjelser er som i landebogen sat ind i texten og betegnede <--->, hvis skriveren er den samme, og ellers <a. --->, <b. --->, <c. ---> etc. – dette dog kun, såfremt tilføjelsen knytter sig til en enkelt persil. Hvor tilføjelsen, som det er regelen i jordebogen, hører til ejendommen som helhed, sættes det bogstav, der kendetegner skriverhånd og blækfarve, uden parentes i marginen til venstre; på samme måde angives det, hvilken skriver (hvilke skrivere) der har indført fæsterens navn og landgildeydelse. Denne fremgangsmåde har været nødvendig, fordi der ikke som i landebogen er tale om een, men om

flere, hovedskrivere. Endnu længere til venstre i marginen ses de fra udgiveren stammende sidetal i skarp parentes. Sideskifte ledsages oftest af et ophold i teksten; hvor dette ikke er tilfældet, meddeles sideskifte som i landebogen i klummen ved den nye sides nummer mellem to lodrette streger. Det bemærkes, at udråbstegn i rund parentes, der sættes efter ord med usædvanlig stavemåde, ikke anvendes i forbindelse med apokope, hvorom senere.

Jacob Ulfelds Jordebog opbevares på Holckenhavn, det tidligere Ulfeldsholm¹⁾. Håndskriftets historie mellem 1593 (Jacob Ulfelds dødsår) og 1820 (familien Holcks erhvervelse deraf) er næsten ukendt. En gennemgang af inventariet 1663 (Ellensborg godsregnskaber 1663–65. Rentekammerets reviderede regnskaber. Godsregnskaber (RA)) har ikke givet noget resultat, skønt det meddeler en ganske vist ukomplet katalog over slottets bogsamling. Ved år 1800 synes jordebogen at have tilhørt en illitterær mand, Per Knudsen, der ved at stave sit navn uden d sandsynligvis røber sig som fynbo (se nedenfor, p. 24 n. 4). 1820 blev manuskriptet på auktionen over historikeren G. L. Badens samling af håndskrifter og bøger solgt til baron Frederik Conrad Holck for 3 mk. og en kopi samtidig til dr. A. F. Mülertz, overlærer ved Nyborg lærde skole, for 8 sk.; Mülertz påtog sig kommissioner for fraværende (Dokumenter til auktionsprotokollen (løsøre) 1820–25. Odense byfogedarkiv (LA for Fyn)). Kopiens senere skæbne er ukendt. G. L. Baden var 1800–1818 bl. a. herredsfoged i Bjerge, Aasum og Vindinge hh. og kan i disse år have erhvervet den originale jordebog. Holckenhavn ligger som bekendt i Vindinge h., medens Egeskov, hvortil Jacob Ulfeld d. y. flyttede 1616, ligger i Sunds h. på grænsen til Sallinge h.

Jordebogshåndskriftet er indbundet i et kalveskindsbind, vistnok med rester af grønne sammenbindingsbånd. Bindets ydersider pry-

¹⁾ Medens jordebogshåndskriftet befandt sig i København til brug ved udarbejdelsen af nærværende udgave, blev der efter aftale med dets ejer, lensbaron M. Holck, taget en mikrofilm deraf, som nu opbevares i Det kongelige Bibliotek (Ms. mikro 344). I biblioteket findes i forvejen en afskrift ved C. Weeke (Ny kgl. Saml. 658h in 4to). I Svendborg Amt 1910 er pp. 175–181 trykt en artikel af lensbaron Christian Eiler Holck om Jacob Ulfeld med gengivelse af tekst fra jordebogens første sider. Mere fortrolig end med teksten er den danske læseverden med de ofte reproducerede billeder af hovedgårdene og fremstillingen af pløjning og såning.

des af blindtryksornamenter, der tildels har været forgyldte; disse kan stamme fra ca. 1620. Et liljeornament på midten indrammer det for Jacob Ulfeld skæbnesvangre årstal 1579. Ryggen har 6 ophøjede heftebind med blindtryk. Snittet er forgyldt og bærer blomsterornamenter.

Bogens papir viser (bortset fra den forreste forsats, der er senere indklistret maskinpapir) det vandmærke, der i Fortegnelse over 235 Prøver paa Skrivepapirsorter, brugte af den danske Administration . . . 1888, p. 10, har løbenummer XIV nr. 8–16; det drejer sig i fortegnelsen om 9 prøver hvidt, som er meget anvendt i perioden 1580–1650. Vandmærket forestiller en borg med to tårne, hvert med et vindue, i forskellige variationer, snart med, snart uden et bogstav (E, H, L, M, N etc.) under. Mærket i jordebogen svarer nærmest til C. M. Briquet: *Les filigranes* bd. 4, Genève 1907, pp. 803s., nr. 15.940, hvoraf der er flest eksempler fra ca. 1590. Motivet er byen Ravensburgs våben (to tårne) med fabrikantens mærke; Ravensburg ligger i Baden-Württemberg. Jacob Ulfeld har vistnok ved andre lejligheder brugt andre papirsorter, således en med Nürnbergs våben: et skjold med en halv ørn i højre felt og to skrå bjælker i venstre. I jordebogen er vandmærket altid delt i en øvre del (vandmærke I) og en nedre del (vandmærke II).

Håndskriftet, der er i kvart, består (udskårne blade inclusive) af 156 pp. (å ca. 20,2 × 15,75 cm) eller forsåvidt 19½ ark. Hefteårde ses mellem pp. 4 og 5, 14 og 15, 22 og 23, 30 og 31, 38 og 39, 46 og 47, 54 og 55, 62 og 63, 70 og 71, 78 og 79, 86 og 87, 94 og 95, 102 og 103, 110 og 111, 122 og 123, 130 og 131, 138 og 139, 146 og 147, 154 og 155 (Sidetal henviser i indledningen til håndskriftet, medmindre andet udtrykkelig er bemærket). Uregelmæssigheder forekommer, foruden i det sidste ark, ved de kursiverede sidetal. 1. ark er da pp. 1–8, 2. ark pp. 9–18, 3. ark pp. 19–26, 4. ark pp. 27–34, 5. ark pp. 35–42, 6. ark pp. 43–50, 7. ark pp. 51–58, 8. ark pp. 59–66, 9. ark pp. 67–74, 10. ark pp. 75–82, 11. ark pp. 83–90, 12. ark pp. 91–98, 13. ark pp. 99–106, 14. ark pp. 107–114, 15. ark pp. 115–126, 16. ark pp. 127–134, 17. ark pp. 135–142, 18. ark pp. 143–150, 19. ark pp. 151–156. Medens det sidste blad i 19. ark kan være anvendt til beklædning af bindets inderside, er det mere bemærkelsesværdigt, at 2. ark har 1 og 15. ark 2 blade for meget; håndskriftets 5. blad, svarende til de første 2 sider i 2. ark eller

p. 9 s., er da også klæbet på, ligesom indklæbning synes at være sket i 15. ark. Vandmærket ses i 2. ark pp. 11–12 (II), 13–14 (I), 15–16 (II) og 17–18 (I), i 3. ark pp. 19–20 (II) og pp. 25–26 (I), i 5. ark pp. 37–38 (II) og pp. 39–40 (I), i 8. ark pp. 61–62 (I) og 63–64 (II), i 9. ark pp. 67–68 (I), pp. 69–70 (I), pp. 71–72 (II) og pp. 73–74 (II), i 11. ark pp. 83–84 (II), pp. 85–86 (II), pp. 87–88 (I) og pp. 89–90 (I), i 12. ark pp. 93–94 (I) og pp. 95–96 (II), i 13. ark pp. 99–100 (II), pp. 101–102 (II), pp. 103–104 (I) og pp. 105–106 (I), i 14. ark pp. 109–110 (I) og pp. 111–112 (II), i 15. ark pp. 121–122 (I) og pp. 123–124 (II), i 17. ark pp. 139–140 (I), i 18. ark pp. 143–144 (II) og pp. 149–150 (I), i 19. ark pp. 151–152 (II). Vandmærke kan ikke iagttages i 1., 4., 6., 7., 10. og 16. ark – det sidstnævnte sted dog måske, fordi de fjernede blade er skåret tæt ned mod heftetråden. Når der i 17. og 19. ark kun ses et halvt vandmærke, kan årsagen være den samme. Arkberegningen og iagttagelsen af vandmærket har bl. a. betydning til datering af de farvelagte billeder i håndskriftet. Det lader sig efter ovenstående konstatere, at intet af billederne forrykker arkenes sidetal; endvidere forekommer vandmærket i det blad, der på den ene side prydes af Ulfeld-våbenet, på den anden af Selsø hovedgård (p. 83 s.).

Textsiderne (farveplanche 1–2) er oftest indrettet som følger: Der findes en grøn indramning foroven og forneden; desuden deles ved en tilsvarende grøn vandret streg i det midterste felt hver side i to halvdele. Fire lodrette rødbrune, som regel ret lyse, men undertiden mørkere streger inddeler siden i fem felter, af hvilke det midterste (3) og de to yderste (1 og 5) er brede, de to mellemliggende (2 og 4) smalle, en tredjedel eller en fjerdedel af det midterste. Midterfeltets hovedfunktion er at afgive plads til landsby- og fæsternavne, medens persillernes art og omfang angives i henholdsvis felt 2 og 4. Felt 1 og 5 benyttes til tilføjelser. Ved sammentællinger anvendes en lignende opstilling. Det er tydeligt, at den nævnte inddeling af siderne med grønt og navnlig med rødbrunt blæk er ældre end teksten. Den grønne midterstreg findes på alle textsider undtagen p. 75, hvor strengen samt indramningen foroven og forneden er rødbrun, til og med p. 118. P. 119 har rødbrun indramning foroven og forneden, samt tilsvarende midterstreg. På de resterende textsider er der lodret inddeling, men ikke vandret; en sammenhængende text går i enkelte tilfælde tværs over flere lodrette felter. Den grønne midterstreg er

mindre velanbragt p. 18, hvor Kogsbølle husmænd står opført; den er derimod ideel til omtale af bondegårde, hvis fæsternavn og landgilde normalt fylder en halv side. I jordebogen er der pp. 21, 22, 23, 27, 29, 30, 34 og 44 sat extra grønne streger til adskillelse mellem ejendommene; disse streger synes senere end de almindelige grønne streger. Pp. 38 og 39 er midterstregerne overstreget med rødbrunt (og gult), for at en umotiveret deling af husmændene i Kogsted kan undgås. Pp. 101, 110 og 116 i håndskriftet er der ligeledes overstreget med rødbrunt, evt. gult, da midterstregen disse steder er placeret midt i en sammentællingskolonne. Jordebogen igennem forbindes landgildepersillernes art og omfang af gule streger.

Studiet af de i håndskriftet forekommende skriverhænder må specielt koncentrere sig om muligheden for en identifikation af Jacob Ulfelds egen hånd; hertil kommer dateringsspørgsmål.

Størstedelen af jordebogstexten er skrevet med den hånd, der i udgaven betegnes som a. Blækket er mørkt (persiller) eller svagt rødbrunt (overskrifter) og skriften lidt holdningsløs og snørklet; ved enkelte lejligheder anvendes en forsiring i form af en roset. Skriveren afslører jyskheder i stavemåden, især apokope (haffr, peng, staldox, styck jord); han indtager en tydelig inferior stilling i forhold til de øvrige skrivere.

Hånden b., der er fast og klar (undertiden stejlskrift i overskrifterne), benytter som a. overvejende rødbrunt blæk til overskrifter og mørkt til landgildepersillerne. Den pågældende skriver er nærmest ømålspræget (ikke apokope, p. 56 »thoe« smør mod a.s »tow« smør p. 57) og karakteriseres bl. a. ved altid at skrive »byg«, medens a. benytter stavemåden »biug«; endvidere forkorter han oftest patronymika (som han ellers lader ende på »-en«), hvorimod a. næsten overalt skriver »-øn« (evt. »-én« eller »-en«). b. optræder som hovedskriver på håndskriftets pp. 1–11, 17–19, 40(–41), 55–56 og 90; et indklæbet blad i 2. ark (p. 9 s.) lader formode, at han har foretaget en omskrivning (tilføjelse), men han gør ellers indtryk af at være igangsætter, idet anvendelsen af hans hånd, som det ses, falder sammen med påbegyndelsen af de enkelte godser (og sammen med illustrationerne) – dette er mindst tydeligt for Selsøs vedkommende. To steder (håndskriftets pp. 11–12 og 41) finder på samme blad et skifte sted fra den ene hovedskriver (b.) til den anden (a.). P. 40 har b. afrundet oversigten over besiddelserne ved at indføje skånsk

gods, som ikke på naturlig måde kunne knyttes til et af de tre godskomplekser.

c. har benyttet grønt blæk i de fleste tilfælde, undertiden rødt. Med denne hånd, for hvilken stejlskrift er karakteristisk, er foretaget sammentællinger af persillerne i større afsnit, samt detailtilføjelser.

d. anvender gult blæk af samme type som i stregerne mellem persillernes art og omfang. Hånden er sjælden (eneste forekomst udgavens p. 4) og minder stærkt om c.

e. karakteriseres ved rødt (undertiden mørkt) blæk og en flydende skrift. Med den er indført mange marginalnoter og den konkluderende beregning.

f. står ret bleget på papiret; blækfarven er gullig. Hånden anvendes i købstad-afsnittet (udgavens p. 32), samt til marginalnoter – især i Bavelse-afsnittet. P. 63 ses stor lighed med c.

i. er den hånd, der har illumineret jordebogstitlen og navnene på de tre godser (udgavens pp. 1, 17 og 24).

I jordebogen findes ikke flere hænder end de omtalte syv (jeg ser bort fra det indridsede IHS p. 24 og udelader Per Knudsens hånd p. 86, der falder helt uden for sammenhængen); de er alle samtidige eller næsten samtidige med bogens egen datering 1588. Hænderne b., c., d., e. og f. viser så stor indbyrdes lighed, at de med megen sandsynlighed kan betragtes som identiske. De forskelle, som kan iagttages, kan tilsyneladende forklares ved indførelsernes forskellige karakter (se ovenfor), samt ved en vis tidsforskel (herom nedenfor). Et af de vigtigste kriterier for disse hænders identifikation er blækfarven. Det bør understreges, at hænderne c., d. og e., med hvilke de fleste sammentællinger o. a. beregninger er foretagne, visse steder (pp. 19, 40, 52, 89) minder så stærkt om hinanden, at det er vanskeligt at skelne mellem dem. I enkelte tilfælde (pp. 19, 28) fortsætter d. og e. en sætning, der er påbegyndt af c.; med den første hånd er der her lagt op til en beregning, der derefter indføres af den anden. Jeg har efter evne fulgt det princip ved identifikationen kun at lade mig lede af direkte iagttagelse og ikke at tage hensyn til det mere eller mindre sandsynlige.

Ordet »ieg« anvendes hyppigt af e., en enkelt gang af b. (p. 76, hånden er her usikkert identificeret) og c. (p. 126), hvilket – omend uden vished for antagelsens rigtighed – peger mod Jacob Ulfeld

som skriveren. Desværre er mulighederne for en identifikation af Jacob Ulfelds hånd i dag begrænsede, fordi den næsten udelukkende er bevaret i underskrifter. Et brev underskrevet 1591 7/1 af Corfits og Jacob Ulfeld (Christoffer Gøyes privatarkiv (RA)), af hvilke Jacob måske endda er Jacob Ulfeld d. y., må lades ude af betragtning. Af større vigtighed er Jacob Ulfelds brev 1581 27/8 til Christoffer Gøye (Bøllingske Brevsamling D fol. (Det kongelige Bibliotek)), hvor der for nogle bogstavers vedkommende (C, G, H, J, M, R, S, T og W) lader sig konstatere ligheder med hånden b. i jordebogen, for andre bogstavers vedkommende (A, B og K) derimod forskelle. Enhver tvivl om, at b. er Jacob Ulfelds hånd, synes at måtte forsvinde ved en sammenligning med folkevisehåndskriftet Langebeks Kvart (Ny kongelig Samling 816 in 4to, p. 179r), hvori Jacob Ulfeld i årene 1580–81 har indført nogle viser. Bogstaverne A, g, J og N (n) svarer her ganske til de af b. anvendte (se farveplanche 1–2); iøvrigt er der i Langebeks Kvart tendens til stejlskrift.

Jordebogen daterer som bekendt (på titelbladet) sig selv til 1588, og der er ingen grund til at stille sig tvivlende over for denne opgivelses rigtighed. Det er dog ikke sandsynligt, at indførelserne i jordebogen er blevet fuldført 1588.

Spørgsmålet om jordebogens indre kronologi er hverken uinteressant eller helt uløseligt:

Overskrifterne (landsby- og fæsternavne) er som regel indført med et rødbrunt blæk, der minder om de lodrette streger, hvormed siderne inddeles i felter; undertiden virker det lidt blegere, måske som følge af blæksugning, undertiden lidt mørkere, som om det er blandet med det mørke blæk, der benyttes til persillerne. I visse tilfælde bruges mørkt blæk også til overskrifter, således p. 55 til Strids Mølle; på samme side er overskriften Regerup Mølle indført af c. med grønt blæk (se også Kogsbølle Mølle p. 17), medens de egentlige jordebogsoplysninger ellers næsten udelukkende skyldes a. og b. Der skiftes sjældent hånd fra overskrifter til persiller (et usikkert tilfælde ses p. 41); overgang i et enkelt ord fra rødbrunt blæk til almindeligt mørkt blæk forekommer p. 115.

Også det af c. benyttede grønne blæk synes at gå tilbage til håndskriftets anlæg, idet det efter alt at dømme er identisk med det til sidernes indramning og midterstreger anvendte. Gult blæk bruges som allerede anført til forbindelsesstreger og til det af d. skrevne,

medens karakteren af f.s blæk er mere tvivlsom. e. benytter rødligt (rødbrunt) blæk som det ovennævnte.

Synes der således ved undersøgelse af de i jordebogen forekommende blækfarver at kunne konstateres kontinuitet i affattelsen af teksten, hvilket ikke er overraskende, må det vække langt større opmærksomhed, at de nævnte farvekvaliteter viser et nøje slægtskab med dem, der ses i jordebogens billeder; det drejer sig om grønt, rødt (i forskellig klarhedsgrad), gult, gulligt og »mørkt«. Bortset fra en i herregårdsprospekterne anvendt blå farve, kan billederne meget vel være kolorerede med det forhåndenværende blæk. Det samme gælder håndskriftets malede våbener og illuminerede titler. Pp. 5 og 52 findes der lidt afsmitning af formentlig nymalede våbenskjolde.

Den egentlige jordebogstext (oplysningerne om stednavne, fæsternavne og landgilde), der som nævnt er indført af a. og b., er naturligvis ældst; med de pågældende hænder er tillige indskrevet nogle sammentællinger under hvert af de tre godser. Alle andre indførelser er senere, omend ikke meget. c. må placeres efter a. (p. 28), b. (pp. 9, 40 og 89) og f. (p. 126), men inden d. (p. 19) og e. (pp. 28 og 118 – se dog p. 120). f., der som omtalt kommer før c., følger efter a. (udgavens pp. 13 s., 18). Forekomsten af hænderne b., c., d., e. og f. antages her at afspejle forskellige faser af Jacob Ulfelds personlige arbejde med jordebogen; c. og e. repræsenterer tilsyneladende to trin af de på jordebogsmaterialet byggende beregninger af godsets størrelse (se p. 118: »som ieg siidenn haffuer forfared. . .«). Hvad forholdet mellem c. og e. angår, bør opmærksomheden henledes på, at muligheden for en fejltagelse er til stede, hvor c., der ellers benytter grønt blæk, i stedet anvender rødligt som e. (pp. 40, 52, 70, 79–80, 89, 101, 110, 116–117 og 120). I disse tilfælde kan det næppe med sikkerhed bestrides, at de pågældende indførelser hører til sidste stadium af Jacob Ulfelds arbejde med jordebogen (e.); det samme gælder visse indførelser af b. med rødligt blæk og forsiret skrift. Spørgsmålet og dets besvarelse har betydning i forbindelse med en undersøgelse af formålet med jordebogen.

To forskellige omstændigheder vidner om, på hvilket tidspunkt jordebogen er blevet færdig. Nyborgpræsten Christen Brun (se nedenfor, pp. XXVIIIs.) fortæller, at Stubbendrup, Søllinge s., Vindinge h., 1590 blev til en bondegård, som Jep Lerches søn (Oluf) stede

af Jacob Ulfeld (Samlinger til Fyens Historie og Topographie. Bd. 7, Odense 1878, p. 302); kort tid forinden, sandsynligvis 1588, optræder Stubbenstrup som hovedgård (Mester Jakob Madsens Visittatsbog . . . udg. af A. Crone, Odense 1853, p. 70). Da Stubbenstrup ikke omtales i jordebogen, er man 1590 ophørt med at føre denne à jour. Interessantere er en oplysning i jordebogshåndskriftet. Jacob Ulfeld (sandsynligvis e.) skriver p. 81, at han har præsteret en årlig tiendeydelse i Odense på sine børns mormoders (fru Maren Juels) vegne af noget gods under Bavelse, som havde været pantsat (se p. 81 og udg. p. 40), men som hun og hendes mand Jacob Flemming efter hendes opgivelse havde indløst. Denne ydelse har efter Jacob Ulfelds beregning i 27–28 år beløbet sig til ialt $33\frac{1}{2}$ læst 4 pd. (størrelsen af den leverede kornmængde viser, at der er kalkuleret med 28 år og ikke med 27). Da Jacob Ulfelds forpligtelser over for Bavelse gods må stamme fra 1562, da han ægtede Anne Flemming, når man frem til tiden mellem høsten 1590 og høsten 1591. Det er indlysende, at jordebogen i sin fuldendte skikkelse har skullet »danne et grundlag for skiftet efter Ulfeld« (Fussing i sit efterladte manuskript), og det er derfor af betydelig interesse, at de tre overlevende af Jacob Ulfelds vidtberejste sønner (Corfits, Jacob og Mogens Ulfeld) netop i 1591 for en tid samledes i hjemmet. Den yngste, Mogens, ophørte med rejselivet og blev i juli 1590 hofjunker. Den ældste levende søn, Corfits, trolovedes 1591 9/3 med Else Brockenhuus på Egeskov (Samlinger til Fyens Historie og Topographie. Bd. 6, Odense 1873, p. 387) og underskrev iøvrigt allerede 1591 7/1 sammen med faderen eller broderen Jacob som ejer til Bavelse på Ulfeldsholm et brev til Birgitte Bølle til Gunderslevholm; Corfits Ulfeld blev hofjunker i december 1591. Jacob Ulfeld d. y. endelig vides i 1591–92 at have gjort en afbrydelse i sine mangeårige rejser (Ny kgl. Samling 2149 in 4to).

1591 15/4 tilegnede den ældre Jacob Ulfeld sønnerne Corfits, Jacob og Mogens sin oversættelse af et skrift af David Chytræus om livet og døden (jfr. Chytræus: Epistolæ, Hannover 1614, p. 771). Det er vel sandsynligt, at faderen 1591 har kaldt sine sønner hjem for åndeligt og materielt at gøre sit bo op. Den bearbejdede jordebog giver med sin ovennævnte oplysning grundlag for antagelsen af et »tokkeskifte« i 1591, måske fremkaldt af de unge Ulfeld'ers ønske om at overtage deres mødrearv, måske af en krise i den svagelige

Jacob Ulfelds helbredstilstand og måske af arvekravene fra Johann Friedrich von Barby (se nedenfor, p. XXIII). I dedikationen af 1591 15/4 optræder sønnerne og godset som fællesarvinger og fællesarv, idet der tales om Corfits, Jacob og Mogens Ulfeld til Ulfeldsholm, Selsø og Bavelse. Ved skiftet efter Jacob Ulfelds død 1593 fik Corfits som bekendt Bavelse, Jacob d. y. Ulfeldsholm og Mogens Selsø.

Endte Jacob Ulfelds Jordebog således med at blive en skiftejordebog, er det mere usikkert, om dette har været hensigten allerede på tidligere stadier af dens udarbejdelse. I den afsluttende beregning af godset ved e. (p. 119) sker der en deling af det »wdj 3 brødre parther«, således at der »tilkommer huer broder« godt 20 læster kornlandgilde (hovedgårdene medregnet), og andre steder i jordebogen tales der om de enkelte lodder og deres størrelse eller (i flere tilfælde) om godsets størrelse efter den anvendte søskendeskitteberegning. Oplysningerne om de enkelte broderlodder er indført pp. 41 og 80, snarest af henholdsvis b. og c.; dog er det som tidligere meddelt muligt, at de må henføres til e. Bemærkningen (p. 126) om, at købstadgodset er uskiftet, altså ikke inddelt i lodder, kan derimod med sikkerhed tilskrives c. Søkendeskitteberegningen er indført af c., d. og e., nemlig p. 19 af c. og d., p. 24 af e., p. 28 af c. og e., p. 40 af c., p. 52 af e., pp. 70, 79–80, 89, 101, 110 og 116–117 af c. og pp. 118–122 af e. Af de nævnte forekomster af c. er nogle (pp. 40, 52, 70, 79–80, 89, 101, 110 og 116–117) som tidligere omtalt usikre, dvs. c.s indførelser af denne art i hele den sidste og største del af jordebogen.

Det kan efter det foregående med nogen sandsynlighed antages, at hensynet til det forestående skifte efter Jacob Ulfeld har spillet en rolle allerede under jordebogsarbejdets mellemste stadium, der præges af de beregninger, der er foretaget af c. Det til jordebogen knyttede årstal 1588 er jo imidlertid også på anden måde kendt i Jacob Ulfelds historie, og det vil derfor være naturligt at undersøge, om en opgørelse af hans gods af andre grunde kan have været relevant det pågældende år. Som det er kendt fra Troels-Lunds skildring (Jakob Ulfelds Sendefærd til Rusland. Historiske Fortællinger. Bd. 1, Kbh. 1910, p. 148 s.), var den ydre foranledning til Jacob Ulfelds fremmøde i Roskilde 1588 12/8, at han denne dag som ejer af Selsø og Bavelse sammen med den sjællandske adel var tilsagt til rostjenestetaxation. Dagen efter blev det bestemt, at Jacob Ulfeld

til Selsø af sit arvegods skulle stille 4 heste (Danske Kancelli. Rostjenestetaxeringer på adelen (RA)). En måned senere, 1588 14/9, foretoges i Odense en tilsvarende taxation af den fynske adel; men her gjordes om Jacob Ulfeld blot den bemærkning, at han var mønstret i Sjælland (Danske Kancelli. Rostjenestetaxeringer. – Til udfærdigelsen af den fynske taxationsordning anvendtes papir med samme vandmærke som i jordebogen). Da det eneste tænkelige grundlag for taxationsberegningerne må have været adelens egne jordebøger, er det en nærliggende tanke, at den direkte foranledning til udarbejdelsen af den foreliggende oversigt over Jacob Ulfelds gods har været indkaldelsen af 1588 5/7 til taxationen i Roskilde. Er denne formodning rigtig (og det kan kun blive en formodning), er jordebogens grundtext udarbejdet i juli-august 1588, og Jacob Ulfeld er da trådt ind i Roskilde domkirke med ikke een, men to, bøger under armen, nemlig sine to hovedværker, rejsebeskrivelsen og jordebogen.

Til belysning af tidspunktet for nedskrivningen af den egentlige jordebogstext lader der sig foruden årstallet 1588 fremføre nogle interessante omstændigheder ved håndskriftets illustrationer. Det er tidligere (pp. XII, XVI) oplyst, at intet af billederne forrykker arkenes sidetal, at det sædvanlige vandmærke forekommer på bladet med Selsø-prospektet, at billederne synes farvelagt med det af jordebogsskriverne benyttede blæk, og at der to steder er sket afsmitning af vistnok nymalede våbenskjolde. Hertil kommer, at indramningen af illustrationssiderne stærkt minder om indramningen af de beskrevne sider; den er for Bavelses og Selsøs vedkommende foretaget med grønt blæk, for Ulfeldsholms med rødtligt og for pløje- og såscenens vedkommende med mørkt og rødtligt blæk. Disse forhold peger i retning af, at billederne er samtidige med teksten og må have været planlagt fra begyndelsen. Forudsættes det, at illustrationerne er fra selve året 1588, hvilket må anses for sandsynligt (det illuminerede titelblad med årstallet viser i anlæg og farver nøje slægtskab med prospekterne, og stavemåden Wlfel, der ikke forekommer i jordebogstexten, er fælles for titelbladet og pløje- og såscenen), kan spørgsmålet om en nøjere tidsfæstelse tages op. På billedet af Ulfeldsholm er melet ved at blive ført i hus. Høsten er da forbi (jfr. det tidligere omtalte brev fra Jacob Ulfeld til Christoffer Gøye 1581 27/8) og tærskningen begyndt (if. datidens lovgivning

(Koldinghusrecessen 42) var 11. november frist for levering af korn-skylden). I forbindelse hermed må ses fremstillingen af pløjning og såning. Den omhyggelige gengivelse af ploven taler for, at denne virkelig har været fremme. Også betjeningen virker ægte. Ved den nærmer går plovkøringen med sin pisk, og plovmanden selv holder plovkæppen, som kan skære rødder over og fjerne jordklumper fra skær og langjern. I baggrunden foregår rugsåningen med benyttelse af sædeløb. Selv om de afbildede personer er i søndagstøjet, og der derfor nok er tale om en demonstration for tegneren, er sammenfaldet med situationen på Ulfeldsholm-billedet nok ikke tilfældigt og overensstemmelsen med de andre prospekters efterårsstemning næppe heller. Jordebogens illustrationer kan således snarest antages at være udført i oktober–november 1588 – et par måneder efter rostjenestetaxationen i Roskilde. Jacob Ulfeld var da en slagen mand, hvis trøst var religionen og studierne, børnene og de statelige ejendomme.

II.

Af Jacob Ulfeld findes et portrætmaleri på Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg (inv. nr. 7307). Billedet bærer Jacob Ulfelds og hustruen Anne Flemmings (død 1570) våbener og endvidere den samtidige inskription »Her Jacob (Iacob) Wldfeld Danmarckis rigis raad som loed Selsøe byge. 1576.« Selsøs opførelse dateres på en tavle i bygningen til 1576 (årstallet angiver vist bygningsværkets fuldførelse); men på maleriet må tidsangivelsen 1576 angive året for portrættets udførelse, hvilket indiceres af, at den indrammes af to prikker. Da Jacob Ulfeld betegnes som rigsråd, er billedet i alt fald malet inden 1579, da han faldt i kongens unåde og måtte forlade rigsrådet; han bærer da også i halskæden foruden sin signetring det kontrafej (den portrætmedaille) af kongen, som tildeltes dennes betroede mænd og vistnok specielt rigsråderne. Portrættet af Jacob Ulfeld, der er holdt i mørke, bløde farver, er større end de fleste samtidige afbildninger af hans standsfæller. Ved sin sarte hudfarve og sit fintplejede skæg adskiller den portrætterede sig fra de velkendte robuste friluftstyper fra datiden, og dette indtryk understreges på afgørende måde af, at venstre hånd ikke som så ofte hviler på sværdet, men slår ud på en noget teatralisk

måde, således at figuren står i elegant talerattitude. Her ses Jacob Ulfeld, som han helst ville opfattes, som fintdannet verdensmand, som orator eller gesandt. Det er hans egentlige tragedie, at hans indsats blev underkendt netop på dette sidste punkt, hvor hans ærgerrighed var størst. Derfor den overhåndtagende bitterhed, der 1588 lod ham gøre sit mislykkede forsøg på at opnå rehabilitation.

Trods al modgang i sin karriere havde Jacob Ulfeld imidlertid fortsat et anset navn. Det var meget få fynske og sjællandske adelsmænd, der i 1580'erne sad inde med rigsrådsværdigheden, og den, der nærmest må betragtes som Jacob Ulfelds efterfølger i rådet, Erik Hardenberg, kom aldrig til at spille nogen fremtrædende rolle. Dertil kom, at Jacob Ulfeld på ingen måde var uden ressourcer. Det lykkedes ham at opretholde kontakten med den kreds af lærde i Danmark og Nordtyskland, som stod diplomatiske kredse nær, og hvis generelle anskuelser derfor havde en vis politisk betydning. Et hårdt slag må bruddet med den ældste søn Knud, opkaldt efter bedstefaderen, have været; men han døde tidligt, og de tre tilbageværende sønner, som iøvrigt i begyndelsen af 1590'erne genoptog familiens forbindelse med hoffet, synes at have stået i et udmærket forhold til faderen. Sidst og ikke mindst kunne Jacob Ulfeld glæde sig over sine tre prægtige godser, Selsø, Bavelse og Ulfeldsholm (det tidligere Kogsbølle), hvis enkelte bestanddele findes registreret i jordebogen af 1588.

Den jordebog, som hermed gives i trykken, er ikke den eneste, som kan knyttes til Jacob Ulfelds navn, omend det er den eneste, der i dag fremtræder som et selvstændigt hele. I forbindelse med hans forfølgning til lås på Selsø og Bavelse med tilliggende gods omtales (Rigens forfølgningsbog 1570–76, p. 107v (RA)) en jordebog fra senest 1571–72 indeholdt i et tingsvidne. Til denne jordebog svarer en anden, der optræder under låseforfølgningen på Kogsbølle og denne gårds tilliggende (Ibid., p. 104r); det hedder nemlig i kongens stadfæstelsesbrev af 1572 27/11, at Jacob Ulfeld lod tinglyse (læse) en jordebog på fynsk gods, som han havde arvet efter sin ældre broder Corfits, som var død 1563. Corfits Ulfeld havde været ejer af såvel Selsø som Kogsbølle, af det sidstnævnte gods dog ikke eneejer. Jacob Ulfeld var 1563 i den situation, at kun Bavelse, som han 1562 havde tilgiftet sig, var hans ubeskåret. Selsø og Kogsbølle fordeltes til en række arvinger, nemlig foruden Jacob

Ulfeld selv moderen Anne Hardenberg (død 1565), den ældste broder Ebbes børn, Knud og Helle Ulfeld, samt de yngre søskende Erik og Dorthe. Jacob Ulfeld begyndte efter moderens død en sejr kamp for igen at samle de to godser. Erik Ulfeld måtte modstræbende gå ind på en ordning, hvorved Jacob mod at overtage broderens part af Anne Hardenbergs og Corfits Ulfelds gældsforpligtelser til gengæld erhvervede hans arv af jordegods; Erik Ulfeld boede derefter i al beskedenhed i en stue ved Kogsbølles port uden på nogen måde at måtte befatte sig med gårdens avl eller med godsets rettigheder iøvrigt, bortset fra, hvad broderen antvordede ham (Rigens forf. 1570–76, pp. 34r, 103v). Også de øvrige arvinger lykkedes det – i alt fald i hovedsagen – Jacob Ulfeld at udkøbe; men først omkring 1580 kunne (først vist) Selsø og (derefter) Kogsbølle siges at være tilpas arronderede. De forfølgninger, hvorved Jacob Ulfeld opnåede låsebreve på de enkelte godser, og som er ført til protokols i Rigens forfølgningebøger, tillader sammen med bevarede eller protokollerede skøder, mageskiftebreve etc. et indgående studium af godsudviklingen på denne tid. En del af materialet er fremlagt i de »Supplerende oplysninger« til jordebogstexten. Desværre er det af pladsmæssige grunde hverken i noterne eller her i indledningen muligt at meddele resultaterne af et sådant studium; især har så godt som alt materiale vedrørende landgilden måttet lades ude af betragtning, idet hensyntagen dertil ville have sprængt alle rammer. På dette sted må jeg derfor indskrænke mig til at fastslå, at en sammenligning af jordebogen 1588 med de nævnte kilder gør benytteren ret tillidsfuld over for de oplysninger, der gives af de ovenfor omtalte skrivere. Realfejl kan kun sjældent påvises, hvorom man for ejendomshistoriens vedkommende kan overbevise sig ved en jævnførelse af tekst og noter.

Selsø har fra gammel tid haft tilknytning til Roskilde bispestol, og da gården 1556 14/8 af kong Christian 3. tilskødedes Andreas von Barby, måtte det føles som en udfordring af slægter som Skinke, Lunge, Skave, Hardenberg og Ulfeld, der tidligere havde nydt godt af Roskildebispens len. Allerede Barbys reversal af 1557 27/3 viser da også den påfaldende indrømmelse, at kongen skal have forkøbsret til Selsø, selv om skødebrevet intet indeholder herom. At Andreas von Barby til gengæld opnåede 1557 18/6 at få kongens løfte om, at hans brodersøn Hans von Barby efter hans død skulle

arve Selsø gård og gods, fik ingen betydning for godsets skæbne, idet Hans von Barby, da den gamle var død 1559 3/8, allerede 1559 4/11 fik kongens (nu Frederik 2.'s) samtykke til at måtte afhænde godset til Corfits Ulfeld, der kort efter tronskiftet var udnævnt til rigsråd. Selve skødebrevet blev udstedt 1559 6/11, samtidig med at Hans von Barby anerkendte modtagelsen af en købesum på 6000 dlr. Man aner i disse transaktioner spændingen mellem den lokale adels nedarvede rettigheder og kongehusets begunstigelse af den indvandrede slægt, et indtryk, der forstærkes ved Corfits Ulfelds overtagelse af Skt. Laurentii Kapel (grundlagt af biskop Niels Jacobsen Ulfeld) i Roskilde domkirke efter Andreas von Barby; den nye konges løfte i håndfæstningen af 1559 12/8, at slotslovene skulle overdrages rigsråder, ædelinge og indfødte danske mænd fik således virkninger også for mindre forleningers vedkommende. Iøvrigt dukkede så sent som i 1590'ernes begyndelse en udsending fra en slægtning af Andreas von Barby, Johann Friedrich von Barby, op i Danmark med det formål at undersøge, hvordan det egentlig forholdt sig med det arvegods, som Andreas von Barby havde efterladt sig. Regeringsrådet henviste sagen til Jacob Ulfeld, der da også modtog et par henvendelser, men som ikke værdigede udsendingen svar. For at affæren kunne bringes til afslutning, fik Jacob Ulfeld tilsidst (1592 1/4) ordre til at give udsendingen en kopi af skødet 1556, samt en redegørelse for købet 1559 (Kanc. Brevb.). Da kernen af Selsø gods fra naturens hånd er et afgrænset område, og da godset til 1563 i flere hundrede år havde udgjort en enhed (se Danske middelalderlige regnskaber 3. r. bd. 1, Kbh. 1956, pp. 70 s. og 309), var det naturligt, at Jacob Ulfeld, da han havde udkøbt sine medarbejdere, begyndte sin virksomhed som bygherre med at rejse en ny hovedbygning her. 1576 må Selsø som tidligere nævnt antages at have stået færdig (Jacob Ulfeld købte, vist med henblik på dette bygearbejde, $\frac{1}{2}$ million sten fra Skt. Clara nonnekloster i Roskilde 1572 19/5. Tømmer bestilte han en Nyborgborger, Hans Skriver, til at hente i Norge. Selvom det indgik i kontrakten, at tømmeret skulle bringes til Selsø, blev det imidlertid oplagt på Nyborg skibsbro, hvilket naturligvis var højest ubekvemt for bygherren; Jacob Ulfeld fik da også 1577 5/5 tilkendt erstatning (Rigens forf. 1572–82, p. 70v). Slottet, der dengang som nu først og fremmest bestod af et fritliggende enkelthus og et porthus, gennemgik i 18. århun-

drede en ombygning, hvorved det forhøjedes med et stokværk og mistede sit trappetårn. Af bygningens renaissancepræg blev ikke meget tilbage; men i store træk minder anlæget stadig om det, der er gengivet i Jacob Ulfelds Jordebog (farveplanche 6). Iøvrigt hører Selsø ligesom Bavelse til de mange, især sjællandske, arkitekturværker fra 1570'erne og 1580'erne, der af Francis Beckett er blevet knyttet til Hans Stenwinkels navn, dog uden at denne bygmester i kilderne kan ses at have haft blot den fjerneste forbindelse med Jacob Ulfeld eller hans sjællandske gårde.

Bavelse, som Jacob Ulfeld 1562 fik med sin hustru Anne Flemming, var på forhånd et nogenlunde afrundet gods, omend ikke med en så fasttømret struktur som Selsø, og da opførelsen af den første herregård var fuldført, var det derfor Bavelse, der stod for tur. Det tidligere (pp. XV og XIX) omtalte brev til Christoffer Gøye viser, at arbejdet foregik omkring 1581. Jacob Ulfelds Bavelse, der forsvandt i 18. århundrede, bestod som Selsø af et enlænges hus med trappetårn, men med front imod porten. Foruden stenhuset var der to bindingsværkslænger, der sammnen med det pilehegn, der afgrænsede gårdspladsens fjerde side, og den meget enkle port, gav anlæget et hyggeligt, men lidet anseligt præg. Gården kendes nu kun fra illustrationen (farveplanche 5) i Jacob Ulfelds Jordebog.

Medens opførelsen af Selsø og Bavelse tidsmæssigt ligger ret fast, er oplysningerne om bygningen af Jacob Ulfelds tredje hovedgård ikke tilsvarende præcise, og da Ulfeldsholm, kernen i det nuværende Holckenhavn, har betydelig arkitekturhistorisk interesse, er dette særdeles uheldigt, fordi en løsning af dateringsspørgsmålet kunne give et fingerpeg om bygmesterens identitet.

Det gamle Kogsbølle lå i Kogsbølle by og var da ligesom Bavelse, men i modsætning til Selsø, en landsbyhovedgård. Jacob Ulfeld nedlagde Kogsbøllegaard, udskiftede jorderne og lagde dem til den nye hovedgård, som placeredes for sig selv ude ved stranden. Han opførte den som en tofløjet bygning med en nordre og en østre fløj, samt et porthus, hovedbygningen i to stokværk over hvælvede kældre og karakteriseret ved en kombination af rustikastil og en speciel muret frise, den såkaldte guilloche, der som påvist af Svend Eriksen (Om vælske gavle og andre problemer i dansk arkitektur i det 16. århundrede. Meddelelser fra Foreningen til gamle bygningers bevaring 7. r. nr. 4, Kbh. 1956, p. 39) er nøje kopieret efter

et træsnit i Vitruvius Teutsch (førsteudgaven heraf kom i 1548). Ulfeldsholm er i lighed med Selsø og Bavelse gengivet på en akvarel i Jacob Ulfelds Jordebog (farveplanche 3), og jeg skal gå lidt nøjere ind på dette prospekt, da det ved sammenligning med det nuværende Holckenhavn skulle være muligt at danne sig et godt indtryk af, hvor pålidelige »disse naive Smaabilleder« (Mackeprang) i jordebogen er i gengivelsen af det skildrede, og da der herunder lader sig fremdrage bygningshistoriske detaljer, som jeg ikke har set meddelt andre steder.

Det er tidligere fastslået, at den bygning, der på Ulfeldsholmbilledet ses mellem gårdens to hovedfløje, virkelig har eksisteret, selv om det er længe siden; man har ved gravning fundet rester af den. Bygningen, der er næsten lige så høj som fløjene, er af M. Mackeprang (Holckenhavn, Odense 1911, p. 6) og Vilh. Lorenzen (Studier i dansk Herregaards Arkitektur i 16. og 17. Aarhundrede, Kbh. 1921, p. 301 s.) betegnet som et firkantet tårn, der antages at have fungeret som trappetårn for østfløjen; det ejendommelige er imidlertid, at »tårnet« på prospektet går i eet med nordfløjens facade og måske nok så meget som et tårn ligner gavlen af et to-etagers hus, iøvrigt uden vinduer. En indgangsdør synes at vidne om, at bygningen under alle omstændigheder har været forsynet med en trappeopgang. Under den nuværende tvedelte midtertrappe er bevaret lidt af midtersøjlen og spor af trin fra det runde trappetårn, som på billedet i jordebogen er anbragt midt for hovedfløjen; søjlen står ganske lidt til højre for den nuværende dørs midte. En tredje detalje skal fremdrages, som måske i særlig grad bærer vidnesbyrd om skildrerens samvittighedsfuldhed i gengivelsen: På akvarellen er der en tydelig forskel på de to fløjers sokler, idet nordfløjens består af blålige kvadre, østfløjens tilsyneladende af rødbrune. Efter at have haft lejlighed til at bese de nuværende bygninger kan jeg oplyse, at hovedfløjens sokkel foroven er sammensat af store, regelmæssige kvadre, de fleste blålige. Der har ikke været kvadre nok, og det nederste af soklen er derfor dannet af marksten og mursten; markstenene ses især mod haven. På sidefløjen går murværket helt ned til grunden; når soklen her på prospektet er mørkere end muren, kan forklaringen være den, at den først har været malet blå ligesom på nordfløjen, men derefter er overmalet med den sædvanlige røde murfarve. Hovedfløjens sparsomme blå kvadre kan

eventuelt stamme fra den gamle Kogsbøllegaard, der i så fald må være nedrevet inden opførelsen af denne fløj.

I Ulfeldsholms porthus har ifølge jordebogens akvarel været indmuret en plade, vel en sandstensplade, med to våbener, antagelig Ulfeld- og Flemming-våbenet. Ligesom detaillerne i disse heraldiske prydelser i det lille format, udførelsen har, ikke har kunnet medtages, øjnes der heller ikke nogen text. Det er imidlertid – med den tilsvarende Selsø-plade in mente – tilladt at formode, at en indskrift har fortalt om Jacob Ulfelds opførelse af Ulfeldsholm, samt meddelt året for byggeriets afslutning. Forenklingen af Selsø-tavlen, der ses på farveplanche 6 (den sad på Jacob Ulfelds tid over indgangsdøren i trappetårnet), er så vidtgående, at der kun står et »IW« at læse (på Bavelse-tavlen (farveplanche 5) ganske svagt »IV«), altså en forkortelse af bygherrens navn. Desværre er Ulfeldsholm-pladen forsvundet, vel ødelagt eller indmuret, og man har derfor måttet datere bygningen ad andre veje.

Den nyere litteratur om Ulfeldsholms bygningshistorie tager en værdig begyndelse med M. Mackeprangs meget givende bidrag til bogen om Holckenhavn, Odense 1911, som udgør bind 3 af William Norvins og Eiler Nystrøms serie Fyens historiske Herregaarde. Mackeprang mener (p. 1), at årstallene 1581 og 1582 på Holckenhavns tårnklokker betyder, at Jacob Ulfeld i begyndelsen af 1580'erne har fået sin nye gård under tag, hvorimod han tænker sig, at bygherrens fravær på Ruslandsrejsen indtil nytår 1579 sætter grænsen for, hvor tidligt byggeriet kan være begyndt. Helt sikker er arbejdets fuldendelse ifølge Mackeprang 1. september 1585, idet Jacob Ulfeld på denne dato afsluttede sin Danmarkshistorie på Ulfeldsholm (Gl. kgl. Saml. 2462 & 2463 in 4to; Monumenta inedita rerum Germanicarum ... [ed.] Ernestus Joachimus de Westphalen bd. 3, Leipzig 1743, c. 488).

Der er efter udgivelsen af Mackeprangs fremstilling ikke blevet fremdraget nyt materiale til belysning af dateringsspørgsmålet, og i senere behandlinger af emnet har man derfor på det foreliggende grundlag fastholdt den opfattelse, at Ulfeldsholms opførelse fandt sted i første halvdel af 1580'erne (Henry Bruun i Dansk biografisk Leksikon), men med den ikke uinteressante variation, at historikere er tilbøjelige til at lægge mest vægt på bygningsarbejdets afslutning (se fx. Erik Arup: Danmarks historie bd. 2, Kbh. 1932,

p. 548), hvorimod for kunsthistorikerne planlægningen og påbegyndelsen af byggeriet er det essentielle. Vilh. Lorenzen drager endda i så høj grad konsekvenserne af Mackeprangs argumentation, at han anser gården for at være opført 1580 (ca.)–1582 (Studier i dansk Herregaardsarkitektur i 16. og 17. Aarhundrede, Kbh. 1921, pp. 226, 302; – Dominicus Baetiaz. En italiensk Renaissancebygmester i Danmark. Meddelelser fra Foreningen til gamle Bygningers Bevaring 3. r. bd. 3, Kbh. 1938, p. 5). Christian Elling sætter Ulfeldsholms grundlæggelse til ca. 1579 og nævner 1582 (Vilh. Lorenzen) og 1585 (William Norvin) som muligheder for afslutningen på første byggeperiode (Hercules Midow og Dominicus Badiaz. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1938, Kbh. 1938, pp. 110–112); han betragter dog tiden mellem 1579 og 1597 (1591) som et »Tomrum, som vi ikke med Sikkerhed formaar at udfylde«. Svend Eriksen endelig daterer (Om Holckenhavn og den danske rustikastil. Om vælske gavle og andre problemer i dansk arkitektur i det 16. århundrede, Kbh. 1956, p. 35) Holckenhavns hovedbygning (første byggeperiode) til omkring 1580.

Vilh. Lorenzen mener (Studier, p. 213 s., Dominicus Baetiaz, p. 20), at Ulfeldsholms bygmester var Domenicus Badiaz, som formodes at have været italiener (se dog Svend Eriksen: Opus cit., p. 37), Chr. Elling (op. cit., p. 117), at det kan have været nederlænderen Hercules Midow. Begge var virksomme i Danmark i 16. århundrede, Badiaz lige før 1600 og Midow 1572–80. Svend Eriksen tager (opus cit., p. 35) ikke bestemt stilling til arkitektspørgsmålet, men er dog nærmest af den opfattelse, at de hidtil fremkomne oplysninger vejer mest i Hercules Midows vægtskål. På den nævnte baggrund vil man forstå betydningen af selv nogle få års forskydning i dateringen af Ulfeldsholms ældste byggeperiode.

Det må nu for det første fastslås, at grundlaget for Mackeprangs beregning af tiden for byggeriet ikke er helt holdbart. Årstallene på klokkerne kan i denne forbindelse ikke have nogen vægt, da man ikke har nogen vished for, at klokkerne netop er fremstillet til Ulfeldsholm. Mackeprangs eneste sikre tidsangivelse er da 1. september 1585, da Jacob Ulfeld fuldendte sin Danmarkshistorie i »musæo sedis meæ Ulfeldsholmianæ«. Om tidspunktet for navneskiftet fra Kogsbølle til Ulfeldsholm kan jeg imidlertid fremkomme med nogle supplerende oplysninger. Faktisk nævnes Ulfeldsholm

allerede 1584, idet et digt fra Tyge Brahe til Jacob Ulfeld til Ulfeldsholm er dateret Uraniborg 1584 7. kal. dec. eller 26. november. Nogle dage forinden, 13. november 1584, optræder Jacob Ulfeld til Ulfeldsholm i Rigens forfølgningsbog 1582–85, p. 85r (RA). Omvendt skrives Jacob Ulfeld til Kogsbølle endnu 24. marts 1583 (Danske Kancelli. B 96. Rostjenestetaxationer på adelen, indsendt if. kgl. befaling 1583 (RA)) og 6. maj 1583 (Rigens forf. 1575–82, p. 212v); det må dog betones, at det i disse to tilfælde ikke med sikkerhed kan vides, om myndighederne har bygget på nye oplysninger fra ejeren eller på praxis i ældre dokumenter – fx. havde Jacob Ulfelds bud, der mødte på rettertinget i Vordingborg den sidstnævnte dato, tilsyneladende ikke nogen fuldmagt med, idet »fuldmægtige« bud i forfølgningsbogen er rettet til »visse« bud.

Opgaven vil da for det andet være den om muligt at finde omtale af byggeriet og af de nødvendige forudsætninger derfor. På dette sidste punkt vil det for en landbohistoriker være naturligt at søge løsningen ad godshistorisk vej. Som tidligere omtalt skete der i forbindelse med oprettelsen af den nye hovedgård en udskiftning af det gamle Kogsbølles jorder, tilsyneladende uden at der lagdes bondejord under hovedgården; der gennemførtes kun en egalisering. Derimod inddrogtes det meste af Kogsted byjord (se Supplerende oplysninger, p. 38). Sådanne transaktioner forudsatte, at Jacob Ulfeld var eneejer af byerne Kogsbølle og Kogsted, hvilket han (i hvert fald for Kogsteds vedkommende) først blev 1581. Som det næste skridt til sikring af godsets integritet indledte han samme år en forfølgning til lås på Ulfeldsholm ved opnåelse af tingsvidner fra Vindinge herredsting 12. april 1581 og fra Fynbo landsting 20. maj 1581, hvorpå fulgte kongens stadfæstelsesbrev af 10. juni 1581. Låsebrevet på godset fik han på rettertinget i Vordingborg 6. maj 1583. Først herefter kunne han med tryghed oprette sin nye hovedgård på sammenlagt 2 læster skyld. Det er karakteristisk, at han som ovenfor nævnt netop den sidstnævnte dato for sidste gang findes betegnet som ejer til Kogsbølle, omend der som ligeledes omtalt må tages et vist forbehold over for betegnelsens korrekthed. Først halvandet år senere har jeg fundet Jacob Ulfeld betegnet som ejer til Ulfeldsholm (se ovenfor).

Det tog nogle år at bygge den nye gård færdig. Da Christen Brun, sognepræst i Nyborg og provst i Vindinge h., nedskrev en forteg-

nelse over fynske herregårde om ved 1586, navngav han stadig den lige uden for Nyborg beliggende gård som Kogsbølle; han har nedenfor tilføjet, at Ulfeldsholm blev opført ca. 1588 (Samlinger til Fyens Historie og Topographie. Bd. 7, p. 301 s.). Det er ikke tilfældigt, at gårdspladsen på billedet i jordebogen er så åben som en byggeplads, næsten uden indhegning.

Jeg må efter ovenstående antage, at Ulfeldsholms første byggeperiode bør dateres 1583/84–ca. 1588, altså senere end man hidtil har tænkt sig og efter at Hercules Midow 1580 var draget til Sverige. Sandsynligheden for, at bygmesteren var Domenicus Badiaz, er hermed blevet større. Denne arkitekt opholdt sig på Fyn ialtfald 1591 og kan med næsten fuldstændig sikkerhed siges at have været »knyttet til Byggearbejdets '2. Periode' fra dennes Begyndelse« (Chr. Elling: Opus cit., p. 111). I lighed med dem, der tidligere i dette århundrede har beskæftiget sig med Ulfeldsholms bygningshistorie, har jeg forsøgt at udfinde, hvorfra mester Domenicus stammer; men jeg har ikke haft held med mig.

Svend Gissel.

[1] i JACOB WLFELS JORDEBOG
PAA WLFELSHOLM, SELSO OC BAELS
1588

[2] [*Billede af Ulfeldsholm*¹⁾

[3] i WLFELSHOLMS GODS
[*Billede af pløjning og såning*²⁾

[4] [*Slægten Ulfelds våben*³⁾

[5] b Koxbølle

b Matzs Hornn byg 3 pd. <f. Thenn ørtu giffuer hand aff
thenn haffue for porten.>, smør 1 ott., penge 5 ½ sk., lamb 2,
gies 1, høns 2, eeg 10, haffre 10 skpr., fornød ½, staloxe ½.

e Thenne gaard fick ieg till magskifte aff kong:e may., som
Matz Hornn tilforn bode vdj, som Hans *Andersen* iboer.

b Matzs Skomager byg 2 ½ pd., smør 1 ott., penge 5 ½
sk., lamb 2, gies 1, høns 2, eeg 10, haffre 10 skpr., fødnød
½, staldox ½.

e Thenne gaard fick ieg aff Claus Huitfeldth.

[6] b Hindze Jensen byg 2 ½ pd., smør 1 ott., penge 5 ½ sk.,
lamb 1, gies 1, høns 2, eeg 10, haffre 10 skpr., fornød 1/3,
staldox ½.

e Thenne fick ieg aff kong:e till mageskifte.

b Jens Madsen [*samme landgilde*].

e Thenne fick ieg aff Peder Tott.

[7] b Hans Pedersen [*samme landgilde*].

e Thenne gaard fick ieg aff Peder Tott.

¹⁾ Farveplanche 3.

²⁾ Farveplanche 4.

³⁾ Ikke reproduceret i nærværende udgave. Sort-hvid gengivelse i M. Macke-
prang og W. Norvin: Holckenhavn, Odense 1911, p. 36.

- b Anders Seurense*n* [*samme landgilde*].
e Thenne erffued ieg effter min broder Erich.
- [8] b Annders Hansen [*samme landgilde*].
b Pouel Rasmussen¹ [*samme landgilde*].
- [9] b Michel Rasmussen¹ [*samme landgilde*].
b Jesper Madsen byg 5 skpr. <e. Giffuer thette korn aff sin part aff enghaffuen paa abildgaard² oc then jord hand fick frann Anders oc Hans Jensens gaard.³>, haffre ½ pd., stalox ½ <fornød jngen>.
c Giffuer sitt anddett landgille til kirkenn oc echt og arbed till gaardenn.
- [10] b Maarten Andersen byg 2½ pd., smør 1 ott., penge 5½ sk., lamb 1, gies 1, høns 2, haffre 10 skpr., fornød ½, stalox ½.
e Thenne gaard fick ieg fran Maribo meth kongens tilladelse.
b Peder Sauesen [*samme landgilde*].
e Thenne fick ieg frann Glorup aff Erich Valdendrup⁴.
- [11⁵] b Anders Seurense*n* [*samme landgilde*].
e Thenne fick ieg aff Peder Tott.
b Rasmus Lauretzen [*samme landgilde*].
- [12⁵] a Hans Anderbøn [*samme landgilde, samt*] eg 10.
e Aff kong:e och icke then Matzs Hornn jbor.
a Rasmus Jørgenbøn [*landgilde som Hans Andersen*].
e Thenne bygde ieg selff op, waar icke gaard tilforne.⁶
- [13⁷] a Per Lauritzøn [*samme landgilde*]⁸.
a Piter Berntbøn [*samme landgilde*].
- [14⁷] a Jep Holm [*samme landgilde*].

¹) Der bør egentlig læses Rasmussen.

²) Evt. Abildgaard.

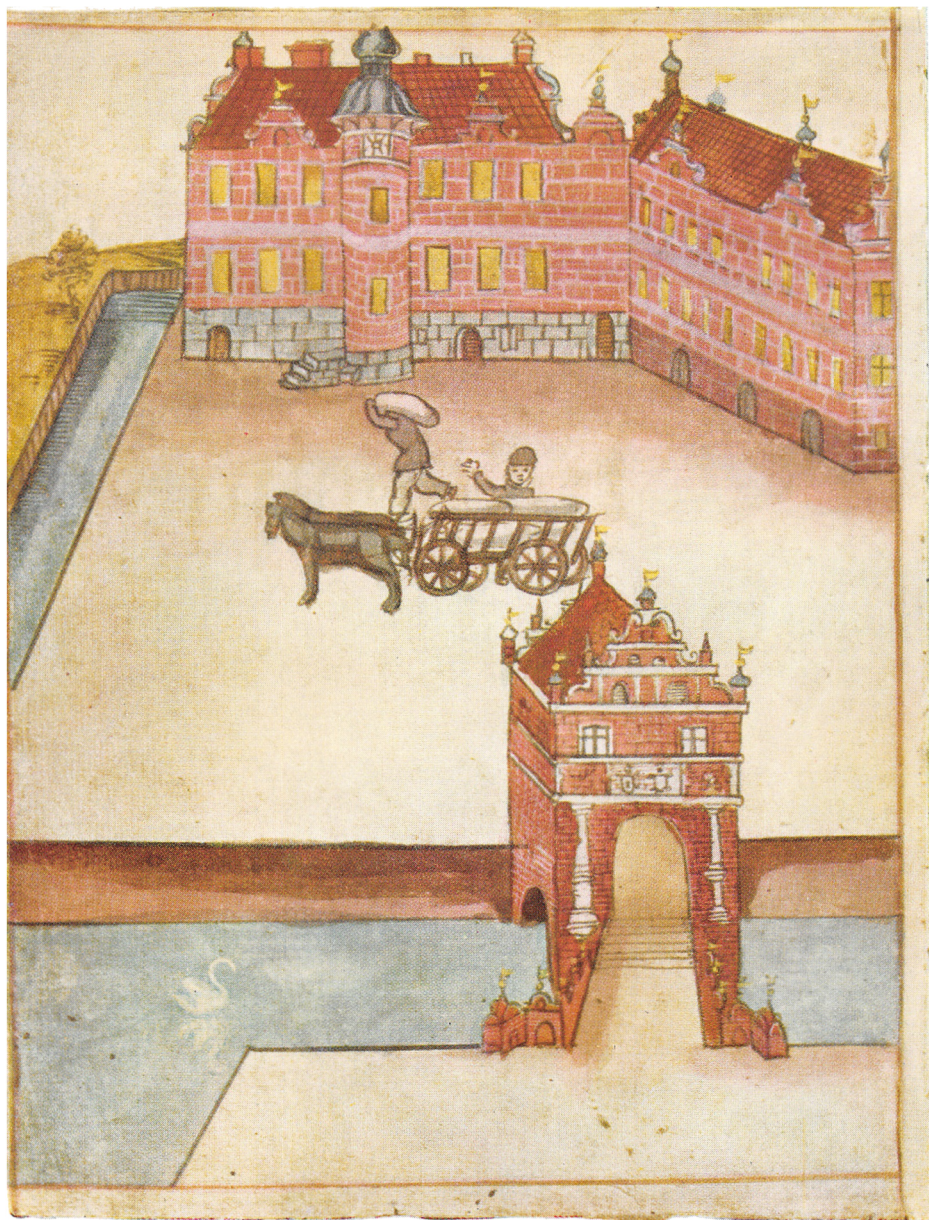
³) Det er tvivlsomt, om tilføjelsen også tager sigte på havreydelsen.

⁴) Fejl for Valckendrup.

⁵) Vandmærke II. ⁶) Eller: tilfornn.

⁷) Vandmærke I.

⁸) Æg er ikke som for de to foregående gårdes vedkommende anbragt sidst, men mellem høns og havre.

- a Hans Jensen [*samme landgilde*].
e Aff kong:e may.
- [15¹] a Anders Jensen [*samme landgilde*].
e Fick aff Knud Ulfveld, min brodersønn.
a Niels Persøn [*samme landgilde*].
e Aff kong:e may.
- [16¹] a Per Kragh [*samme landgilde*].
e Aff die(?) Wrner, fru Anne her Johan Vrnes arffuing.
a Niels Smed [*samme landgilde*].
- [17²] b Seuren Simensen byg 3 skpr., smør 1 ott.
b Seuren Andersen byg 3 skpr.
b Anders Bøker [*samme landgilde*].
b <c. Koxbølle mølle> miel 1 lest, gies 2.
e Thenne bygde ieg selff op, lod giøre³ mølledam oc legge demnig.
b Jørgen Skomager penge 1 mk.
- [18⁴] b Anne Weuequinde [*samme afgift*].
e Thette bygde ieg selff op.
b Chersten Mouritzen [*samme afgift*].
b Appeloni Jostes [*samme afgift*].
e Thette bygde ieg oc selffuer.
b Anders Bentzen [*samme afgift*].
b Rasmus Schreder [*samme afgift*].
b Karren NielBes [*samme afgift*].
b Jørgenn Schreder [*samme afgift*].

¹) Vandmærke II.

²) Vandmærke I.

³) Eller giøer. I så fald er der tale om (jysk) apokope.

⁴) Vandmærke I.

b Hans Skierning¹ [*samme afgift*].

e Thette bygde ieg oc selff op.

b Anders Sosen [*samme afgift*].

b Knud Andersen [*samme afgift*].

[19³] b

Summa paa Koxbølle:

b miel 1 lest

b byg 4½ lester 4½ pd. 2³ skpr.

b smør 3 tdr. kien:e

b penge 5 dlr. ringere 1½ sk. <e. Er wdj
syskens skiffte eritspenge 2 dlr. ringere
1½ sk.>

b lamb 24 <e. 6 mk.>

b gies 25 <e. 3 mk. 2 sk.>

b høns 46 <e. 23 sk.>

b eg 2½ ol 30

b haffre 6½ pd. 14 skpr.

b staldøxne 12 <e. 12 mk.>

b fornød 11½ <e. 6 mk. ringere 4 sk.>

e Her skall kortes 1 skp. med huer mand,
som di giffuer mindre, vndertagendis
Jesper, da beløber korned 4½ lester
3½ pd. 3 skpr.

b Her iblant er beregnet 24 skpr. *auena* till gresgang aff eng-
haffuen ved Kaiberg, nar greßed er affført.

e Thenne magskiffte ieg mig til med Chrestoffer Valkendrup.

c Aff Koxbølle wdj syskenskiffte er

d korn lest 7½ pd. 4 skpr.

¹) Eller Skierinng. I begge tilfælde en nedstreg for lidt.

²) Vandmærke II.

³) Rettet, vistnok fra 9. Også pundtallet synes rettet (forhøjet).

- [20¹] a Sølckendrup
- a Niels Raßmusøn biug 1 ½ pund, smør 1 fj., haffre ½ pd., staldoxe 1.
- a Matz Thomisen biug 2 pd., smør 1 ørte, peng 1 mk., lamb 1, gies 1, høns 2, fønød 1.
- e Thenne magskiffte ieg mig till aff kong:e may:e.
- [21] a Peder Matzen rug ½ pd., biug 1 pd., smør 1 fj., haffre ½ pd., lamb 1, høns 2, staldox 1.
- e Thenne er aff mit federne godtzs.
- a Maren Dynesis biug 2 ½ pd., penge 1 mk.^{1a} gesteri, staldox 1.
- e Thenne fick ieg aff Erich Hardenberg til magskiffte.
- a Jørgen Jensøn biug 1 ½ pd., smør 1 fj., gesteri 1 daler, staldox 1.
- e Thene fick ieg aff Axel Brade.
- [22] a Bendt Christensøn biug 2 ½ pd., smør 1 fj., gesterj 1 daler, staldox 1.
- e Thenne fick ieg aff Erich Hardenberg til Skousbo.
- a Frantz Buck biug ½ pd., lamb 1, gies 1, høns 2.
- a Erick Christenbén² rug 1 ørte, biug 1 ½ pd., smør 1 ott., lamb 1, høns 2, fornød 1, haffre ½ pd.
- e Thenne fick ieg aff Fridrich Fries aff Lunde.
- [23] a Eske N. biug ½ pund.
- a Niels Christenbén² biug ½ pd.
- a Clemid Skøtt gesterj 1 daller.
- e Thette fick ieg aff Axell Brahe.
- a Niels Nelbøn biug 1 pd., lamb 1.
- e Thette lod ieg self opbygge, waar inthet bolig tilforn.

¹) Vandmærke II.

^{1a}) Kan evt. læses dlr. Rigens forfølgningsbog 1575–82, p. 212 r, har 2 ½ mk. 2 sk.

²) Evt. Christenbøn.

- a Endnu tho bønder, Michell Krag och Per Hansen, giffuer thieris landgild till schollen y Nyburg, menn giør thieris egter och arbeid till Wifeldzholm¹.
e Aff Fridrich Fris.

[24] a Sumar[*u*]m paa Sølckendrup:

- a rug 1 pd.
a biug 1 lest 3 pd.
a <IHS²> smør 1 td. 1 fj.
a haffre 1 ½ pd.
a pendinge 4 dlr. 1 mk.
a lamb 5
a gies 2
a høns 8
a fornød 2
a staldøxne 5

e Wdj syskenskiffte ehr 1 ½ lester 5 pd. 4 skpr. 1 β.

a Frørupe bye

a Hans Nielson biug 3 pd., smør 1 ott., bolgalt 1, haffre ½ pd., lamb 1, gies 2, høns 4, penge 1 mk., staldox 1.

[25³] a Jørgen Dyneβon [*samme landgilde*].⁴

a Peder Lauritzøn biug 3 pd., smør 1 ott., peng 1 mk., haffr 25 skpr.(?), bolgalt 1, lamb 1, gies 2, høns 4, staldox 1.

[26³] a Pouill Jørgensøn biug 2 pd., smør ½ ott.⁵, peng 8 sk.⁶, haffr 16 skpr., bolgalt ½, lamb 1, gies 1, høns 2, fornød 1.

¹) Notitsen slutter med den for a. karakteristiske forsiring.

²) Indridset i marginen, uvist med hvilken hånd.

³) Vandmærke I.

⁴) Persillernes rækkefølge er: Byg, smør, penge, bolgalt, lam, gæs, høns, havre, staldoxe.

⁵) Synes rettet fra fj.

⁶) På rasur.

a Clemid Kragh biug 3 pd., smør 1 fj., peng 1(!), haffr ½ pd.,
fønød 1.

[27] a Matz Buck haffre ½ pd., lamb 1, fornød 1.
e Aff Godske Brochenhues.

a Peder Kragh penge 1 mk.

a Niels Bage [*samme afgift*].

a Jens Eyll¹ [*samme afgift*].

[28] a Sumarum paa forneffnde Frørup bye:

a biug 1 lest 2 pd.
a smør ½ td. 1 ½ ott.
a penge 1 ½ daler 1 ½ mk.
a haffre 3 pd. 2 skpr.
a bolgalt 3 ½
a lamb 5
a gies 7
a høns 14
a fornød 3
a staldox 3

c Thette regned wdj syskenskiifte beløber
e kornn lester 1 ½ 5 pd. 3 skpr. 1 β.

[29] a Thorup

a Rasmis Andersøn biug 2 pund, smør 1 fj., haffre ½ pd.,
staldox 1 er² <fønødt> 1 fønød.

a Aff en haffue aarligen haffr 5 skpr., lamb 1³.

e Thette haffuer ieg forbedred, thet er indtagen aff skouenn.

a Michil Bøge biug 2 pd., smør 1 fj., haffre ½ pd., staldox 1.

a Aff en haffue haffr 5 skpr., lamb 1⁴.

¹) Evt. Hylle.

²) Udstreget: staldox 1 er.

³) Haven bruges sandsynligvis af Rasmus Andersen.

⁴) Haven bruges sandsynligvis af Mikkel Bøge.

e *Thette* er indtaged aff skouenn, och ieg haffuer forbedred *thet*.

[30] a Slude

a Effuert Pedersøn biug $\frac{1}{2}$ pund 6 skpr., smør 1 fj., haffr 12 skpr.

a Aff it styck jord biug $\frac{1}{2}$ pund, gies 2, fornød 1, lamb 1¹.

e *Thette* haffuer ieg forbedred, *thet* er indtagenn aff skouen.

a Schoffsgaard

a Jørgen Gumi biug $1\frac{1}{2}$ pund, smør 1 ott., lamb 1, høns 2.

e *Thenne* gaard lod ieg selffuer bygge, waar ingen gaard tilforrn.

[31] a Kaybiergh

a Per Klingengen borgh² och Apelonie Jenßis biug $1\frac{1}{2}$ pd., smør 1 ott., torsk 1 td. for plonning(!)

a Windinge

a Jens Haffgaardt biug $2\frac{1}{2}$ pd., haffre $\frac{1}{2}$ pund, lamb 1, gies 2, haffr 2 skpr. <gashaffre³>, høns 4, staldox 1.

e *Thenne* fick ieg aff Knud Vlfeld oc Mogens Gyldenstiern⁴. Gaff godtz igienn i Skonne.

[32] a LangAa

a Hans Nielßøn biug $\frac{1}{2}$ pd., smør 1 skepe, peng 8 sk., landgild peng 9 sk., gies 1, høns 2, fornød huer trede aar 1.

e *Thenne* fick ieg aff Hans Skougard.

a Reffuis Winding⁵

a Lauritz Jesperßøn rug $\frac{1}{2}$ pd., biug 1 pund, smør $1\frac{1}{2}$ ott.,

1) Jordstykket bruges sandsynligvis af Evert Pedersen.

2) o: Klingenberg.

3) Evt. gashaffre.

4) Eller Gyldenstierne.

5) W rettet.

haffre ½ pund, eritzpeng 9 sk., gesterj 12 sk., lamb 1, gies 2, høns 4, fornød 1.

e Thenne fick ieg aff Erich Langes syster.

[33] a Peder Anderszøn biug 6 skpr., rug 10 skpr., haffr 1 ort.(!), fornød 1.

a Lauritz Jenβēn rug 1 pund, biug 1 pund, smør 1½ ott., haffr ½ pund, eritzpending 12 sk., gesteri 1 mk., lamb 1, gies 2, høns 4, fornød 1.

e Thenne fick ieg aff Erich Langes syster.

[34] a Haffuendrup

a Jep Hanssøn biug 1½ pund, smør 1 fj., haffre ½ pund, eritzpending 9 sk., lamb 1, gies 2, høns 4, fornød 1.

e Thene kiøbte ieg aff Frantz Vrne.

a Sølinge

a Anders Hanβøn biug 2½ pd., smør 1 fj., haffr ½ pund, lamb 1, gies 2, høns 4, staldox 1.

e Thene kiøbte ieg aff Frantz Vrne.

[35] a Nerow

a Chresten Rasmisøn biug 3 pund, smør 1 fj., haffr ½ pund, staldox 1.

e Thenne erffued ieg effter min modersyster fru Mette Hardenberg.

a Findinge

a Rasmis Bryde biug 1½ pund, smør 1 fj., haffr ½ pund, penge 12 sk., lamb 1, gies 2¹, høns 4, staldox 1.

Synderebrobye

[36] a [*Intet bondenavn*] biug 1 pund, smør 1 fj., haffr ½ pund, lamb 1, gies 1, penge 9 sk., fornød 1.

¹) Rettet fra 1.

a Astrup

a Per Søffrinsøn biug 2¹ pund, smør 1 fj., haffre 1 ½ pund,
peng 1 mk., lamb 1, gies 2, gæshaffr 2 skpr., høns 4.

f *Thet* halffue pd.² er for arbeide og *thet* ½ pd. for fødnød

[37³] a Ilum

a [*Intet bondenavn*] smør 1 thønde, penge 3 mk., gesterj
<e. eritzpenge>⁴ 18 sk., lamb 2, gies 2, høns 2, torsk 2 ½ td.
<e. for staldoxe ad holle oc arbed til gaardenn>.

a Skorop

a Hans Christenβøn rug 1½ pund, biug 1 pund, haffre ½ pund,
eritzpenge 9 sk., gesterj 3 mk., fornød 1.

e Thenne fick ieg aff Erich Hardenberg.

[38³] a Andorph

a Niels Olluffzøn biug 2 pund, haffre ½ pund, fornød 1.

e Thenne gaard fick ieg aff fru Anne Daais.

a Kogsted

a Christen Sneker torsk 1 fj.

e *Thette* bygde ieg selff.

a Kort Murmester torsk⁵ 1 fj.

e Aff fru Margrete Laue Brockis.

a Jehan Schreder torsk⁵ 1 fj.

e Aff fru Margrette Laue Brockis.

a Rasmus Jull torsk⁵ 1 ½⁶ fj.

e Aff Nils Bild.

a Matz Kragh torsk 1 fiering.

¹) Rettelse.

²) o: havre. Afløsningen for fødenød var på Selsø gods 1 td. havre.

³) Vandmærke II.

⁴) Tilføjelse (Rettelse?) i marginen.

⁵) Egl. torsch.

⁶) Rettet fra 1.

Skælskøbing Gode

a Matz Lauritzøn torsk¹ 1 fiering.
e Aff² mitt eged.

³
a Michill Aare torsk⁴ 1 ½ fj.
e Aff fru Hilleborg Hans datter.

a Rasmis Poilbøn torsk 1 fj.

[39⁵] a Peder Thidemann torsk 1 fj.

a Rasmis Fishere torsk⁴ ½ fj.
e Laa til Juelskou oc lod ieg self bygge thet.

a Peder Møller thorsk 1 td.⁶
e Aff fru Hilleborg Hansdatter.

a Rasmis Ibβøn torsk⁴ 1 ½ fj.
e Aff fru Margrete Laffue Brockis.

a Lauritz Powilsøn torsk⁴ 1 ½ fj.

a Peder Regensøn torsk ½ td.⁶
e Aff fru Margrete.

a Erick Nielβøn torsk 3 fj.

a Gertrud Christopherz torsk 1 ½ fj.
e Aff Knud Vlfeld.

a Peder Dow⁷ torsk 1 ½ fj.

a Rasmis Boeβên torsk 1 fj.
e Aff Mariboe.

a Aff it hus widt Torpe, Jens, torsk 1 td.⁶
e Thette hus lod ieg self bygge.

a Niels Andersøn torsk⁴ 1 td.⁶
e Thette hus er icke.

1) Egl. tors[c]h.

2) Udstreget: fru.

3) Udstreget: tor... Skrивereren er begyndt at indføre Mikkell Aares afgift for højt oppe.

4) Egl. torsch.

5) Vandmærke I.

6) Egl. tunne.

7) w rettet.

[40¹] b²

Skone Gynghered

b²

Biuerød

b²Oluff Pedersen smør 9 pd., penge 5 mk. <c. *gesteri*>, penge 3 mk. <c. for fønød>, penge 1½ mk. <c. dagswerck>.

b²Jens Mortensen *ibidem* smør 2 pd., penge 2 mk. <c. *gesteri*>, penge 1½ mk. <c. dagsverk>.

b²End feste i Hiertzaas penge 4½ grot <c. huer 3 aar>.

c³Sumarum⁴ fra Frørup:

c Ehr wdj syskenskiffte 4½ lester 2 pd. 4 skpr.

c⁵Sumarum wdj syskenskiffte med Wlffeldtzsholm for 2 lester kornn: 17⁶ lester 4 pd. 9⁷ skpr.

c Vndertagenndis dj gaarde wdj Skonne, som skal legges til Baulß⁸.

¹) P. 40 er gengivet som farveplanche 1, p. 41 som farveplanche 2. P. 40 har som p. 39 vandmærke I.

²) Dette afsnit om Skåne er antagelig indføjet efter de påfølgende sammentællinger. Det virker sammentrængt, og skriften, hvis identitet iøvrigt ikke er ganske sikker, er ikke så omhyggelig som ellers; dette gælder især overskrifterne.

³) Med rødbrunt blæk som i overskrifterne. Skriften viser ligheder med b.

⁴) Evt. *Summarum*.

⁵) Med rødtligt blæk.

⁶) Oprindelig måske 18; rasur.

⁷) Oprindelig 3.

⁸) Skriften utydelig.

[41¹⁾] b²⁾Her endes *then* første lodt och begyndes *then* anden, oc endes nar Selsø begyndis.

b Horne

a Christen Jørgensøn biug 1 ½ pund, haffre 35 skpr. <f. 1 ørtu er for arbede>, penge 1 mk., fornød 1.

a Bøggeden

a Christen Rasmussøn biug 1 ½ pd., haffre 35³⁾ skpr., penge 1 mk., fornød 1.

a Jørgen Hanbøn biug 1 pund, rug 4 skpr., haffr ½ pd. 10 skpr. <f. 1 ørtu er for arbede>, penge 12 sk., gies 2, fornød 1.

[42] a Bregen Mosse

a Anders Staffenbøn biug 18 skpr., smør 1 fj., haffre 1 pund <f. 1 ørtu for arbed>, lamb 1, gies 1, fornød 1.

a Gumervp

a Hans Marquorßen rug ½ pd., biug 1 pund, haffre 1 pund <f. 1 ørtu for arbede>, smør 1 fj., lamb 2, gies 2, høns 4, staldox 1.

[43] a Eggerup

a Gorm Lauritzøn biug 3 pund, haffre ½ pund, lamb 1, gies 1, haffre 1 ørte for arbeid, staldox 1.

a Saltoffte

a Lauritz Nielbøn biug 1 ½ pund, haffre ½ pund <f. 1 ørtu for arbed>, penge 28 sk., lamb 1, fornød 1.

¹⁾ Se note til p. 40 (udgavens p. 12, note 1).

²⁾ Med rødtligt blæk og forsiret skrift.

³⁾ For en gangs skyld benyttes her arabertal.

a Asperød

a Jørgen Nielsøn biug 1½ pund, haffre 1½ pund <f. 1 pd. for arbed, mæg echt, vede echt oc høst>, penge 2 mk.

e Thene gaard fick ieg aff Gregers Juell.

[44] a Offwebye

a Lauritz Jensøn biug 1 pund 6 skpr., haffre 1 pund 10 skpr. <f. 1 pd. for arbed *meth* mæg echt, ved echt oc høstarbede>, lam 1, gies 1, fornød 1, haffre 10 skpr. for landgilde.

a Søren aff it gade hus peng 1 mk.

a Hyllegaard

a Jesper Sckreder biug 1½ pund, haffre 1 pund <f. 1 pd. for alt arbeide *meth* mæg echt, ved echt etc.>, penge 1 mk., haffre 1 pund *gesteri*, lamb 1, gies 1, fornød 1.

[45] a Korup

a Jens Pedersøn biug 1 pd. 6 skpr., smør 1 fj.¹, haffre 1 pd.² <f. 1 ørtu for høst arbeide> lamb 1, gies 1, fornød 1.

a Anders Hanbøn biug 1½ pund, haffre ½ pund <f. for høstarbede>, penge 9 sk.

[46] a Thrøstrup

a Simen Hanben biug 1½ pund, smør 1 fj.¹, haffre 1 pund <f. 1 ørtu for høst arbeide>, penge 18³ sk., lamb 1, gies 1, staldox 1.

a Schoffuisboe

a [*Intet bondenavn*] biug 2 pund, smør 1 fj., haffre 1 pund <f. 1 ørtu for høst arbeide>, penge 20 sk., lamb 1, gies 1, fornød 1.

¹) Rettet fra pund.

²) Rettet fra fj.

³) Vist rettet fra 8.

- [47] a Wggersløff
- a Olluff JesperBon rug 12 skpr., biug 1 pd. 6 skpr., haffre 10 skpr., penge 9 mk. for arbid, gies 2, høns 4, fornød 1.
- e These gaarde i Wgerløff kiøbte ieg aff Hening Venstermandd.
- a Knud Nielβøn biug 1½ pund, haffr 10 skpr., peng 6 mk. for arbe~~de~~, gies 2, høns 4, fornød 1.
- [48] a Kieropgaard
- a Lauritz Nielβøn biug 6 pund, smør ½ td.¹, haffr ½ pund, staldox 1.
- e Thene gaard fick ieg aff kong:e may: for 2 themer zabel.
- a HundløffSchoffgaard
- a [*Intet bondenavn*] biug ½ lest, smør 1 ott., penge 2 mk. gesteri, eritzpeng² 5½³ sk.
- e Thette Hundsløff godtz fick ieg aff kong:e may: for noged godtz i Jylland⁴.
- [49] a Søffueren Hiort biug 3 pund, smør 1 ott., gesterj 2 mk., 5½ sk. eritzpeng.
- a Knud Iffuerβøn biug 4 pd., smør 1 ott., peng 2 mk. 5½ sk.
- [50] a Jep Hiort biug 3 pd., smør 1½ ott., penge 2 mk. 5½ sk., bolgalt 1, fornød 1, lamb 1, gies 1, høns 4.
- a Hans Bertilβøn biug ½ pund, smør 1½ ott.

¹) Egl. *tunne*.

²) Rettelse i begyndelsen af ordet.

³) Oprindeligt vist 6.

⁴) Tilføjelsen gælder også de følgende gårde. Jfr. ovenfor under Uggerslev.

[51] a Rørbeckes Sckoffgaardt

- a ¹Anders Jenßen biug 2 pund, smør 1 ott., bolgalt ½.
 e Thenne erffued ieg effter minn modersyster fru Mette Har-
 denberg.

[52] c² Summarum fra Skone:

- e kornn lester 4 1 pd. 4 skpr.
 e smør tdr. 2 1½ fj.
 e penge 6½ daler <Ther aff regnes icke wdenn 2
 daller 1½ mk. 5 sk., som er eritzpenge>.
 e lamb 11
 e gies 17
 e høns 16
 e bolegalt 1½
 e haffre 1 lest ½ pd. 10 skpr.
 e stald[øxne] 4
 e fønød 11
 e Ehr wdj syskenskiffte
 e kornn 5½ lester 7 skpr.

¹) A slettet til venstre herfor. Skriveren var begyndt at indføre fæsternavnet på linje med betegnelserne byg, smør og bolgalt, hvilket ellers ikke forekommer; jfr. farveplanche 1 og 2.

²) Med rødbrun skrift som i de øvrige overskrifter.

- [53] i BAUELSE
 [*Slægten Flemmings våben*¹⁾]
- [54] [*Billede af Bavelse*²⁾]
- [55] b Bauelse gaard
- b Bauelse bye och møller
- b Stritzmølle miel 8 pd.
- b <c. Regerup mølle> miel 3 pd.
- e Thenne lod ieg selff bygge. Vaar icke mølle tilfornn *ther*.
- b Aff 2 huße haffre 5 tdr.
- [56] b Bauelse bye
- b Peder Olsen byg 1 pd.
- b Peder Andersen byg³⁾ 1 pd., smør 1 thoe, peng 20 sk.,
 bolgalt $\frac{1}{2}$, lamb 1, gies 1, høns 4, egh 20, haffre 1⁴⁾.
- [57] a Rasmus Christensøn biug 1 pund, haffre 1 skp., penge
 20 sk., smør 1 tow, lamb 1, gies 1, høns 4, egh 20, bolgalt $\frac{1}{2}$.
- a Hans Goude⁵⁾ biug 1 pund.
- [58] a Anders Gamil biug 1 pund, peng 20 sk., smør 1 tow,
 bolgalt $\frac{1}{2}$, haffr 1 skp., lamb 1, gies 1, høns 4, egh 20.
- a Matz Jenssøn [*samme landgilde*].
- [59] a Niels Powilbøn biug 1 pd., biug 6 skpr. aff 1 thofft, haffre
 1 skp., penge 20 sk., smør 1 tow, bolgalt $\frac{1}{2}$, lamb 1, gies 1,
 høns 4, egh 20.
- a Jep Thordbøn biug 1 pund.

1) Ikke reproduceret i nærværende udgave.

2) Farveplanche 5.

3) Evt. bjg.

4) Læsningen usikker p. gr. a. rasur.

5) Læsningen usikker.

[60] a Lauritz Høg [*samme landgilde*].

a Oluff Møler biug 1 pund, haffre 1 skip, penge 20 sk., smør
1 tow, lamb 1, gies 1, høns 4, egh 20, bolgolt ½.

[61¹] a Olluff Schinder hansker² 2 dysin aarligen.

a Frandz Skredere haffr 1 td.³

a Regerope

a Peder Neelbøn biug 3 pund, peng 24 sk., landgilde 3 sk.
grot, haffre 1 schep, smør 1 tow, bolgal[t] 1, lamb 1, gies 1,
høns 4, egh 0, fornød 1.

[62¹] a Peder Nelbøn biug 3 pd., haffr 1 schep, peng 3 sk. grot,
land[gilde] 1½ mk. penge, smør 1 tow, bolgalt 1, lamb 1,
gies 1, høns 4, fornød 1.

a Glomsøe

a Peder Schredere biug 2 pund, rug ½ pd., peng 2 mk.
gesteri, fønød 1.

[63⁴] a Jep Søffrinbøn biug 2 pund, haffre 1 schep, lamb 1, gies 1,
peng 2 mk. eritzpenge <f. Ehr gesterj⁵>.

a Hus, Oluff Hugger, haffr 3 tdr.⁶

e Thette lod ieg selff bygge.

a Oluff Knudsøn biug 2 pd.

[64⁴] a Kagstrup

a Mogens Molér biug 3 pd., peng 3 mk. landgilde, gesterj
3 sk. grot. <f. Thette er landgile, dj 3 mk. gesterj>, fønød 1.

a Ebbe Pederbøn biug 3 pd., peng 3 mk., landgildepenge⁷
3 sk. grot, fønød 1.

1) Vandmærke I.

2) Evt. hansker.

3) Egl. tunne.

4) Vandmærke II.

5) Skriften minder stærkt om c.

6) Egl. tunne.

7) nd i land- er tilføjet over linien.

